

9-MAVZU.JISMONIY TARBIYA VA SPORT SOHASIDA BOSHQARUV USLUBLARI

9.1.Boshqaruv nazariyasi

Oxirgi yillarda inson omiliga e'tiborning ortib borishi munosabati bilan boshqarish psixologiyasi masalalariga ham qiziqish kuchaydi. Shu asosda boshqaruv pedagogikasi paydo bo'ldi.

Boshqaruv - bu tartibga solish darajasini oshirish orqali ijtimoiy tizim faoliyatini takomillashtirishga yo'naltirilgan, faoliyatning maxsus shakli.

Boshqaruv jarayonining mohiyati maqsad - natijani mos kelish yo'nalishi bo'yicha harakatni yo'lga solishdan iborat bo'ladi.

Pedagogning boshqaruv mahorati bevosita kasbiy - pedagogik faoliyatda ko'rinadi. Shu sababli u pedagogik jarayonning umumiy mohiyatini chuqur anglay olishi, bu jarayonda ustuvor ahamiyat kasb etadigan qonuniyatlardan xabardor bo'lishi, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish mexanizmlarini puxta egallay bilishi lozim. Ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi bo'lgan pedagogning pedagogik mahorati uning shaxsi, ish tajribasi, fuqarolik maqomi, mutaxassis sifatidagi mavqei, u tomonidan pedagogik texnikaning yetarli darajada egallanganligi, kasbiy faoliyatning individualligidan dalolat beradi. Pedagogik mahorat yaxlit tizim bo'lib, uning tarkibida bir qator sifatlar ko'zga tashlanadi. Pedagogik jarayonni boshqaruvida jismoniy tarbiya o'qituvchisi va trener pedagog quyidagi pedagogik texnikaning tarkibiy qismlarini egallashi lozim.

Jumladan

1. Pedagogik bilimdonlik
2. Pedagogik odob
3. Pedagogik qobiliyat
4. Pedagogik muloqot madaniyati
5. Pedagogik relaksatsiya
6. Kommunikativ ta'sir ko'rsatish qobiliyati
7. Pedagogik takt
8. Nutq texnikasi
9. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlari
10. Pedagogik tajriba
11. Pedagogik ijodkorlik
12. Pedagogik madaniyat

Pedagogikada boshqaruv jarayonida o'quvchi shaxsi bilan muloqoti boshqaruvda muhim o'rin tutadi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi va trenerning shug'ullanuvchi bilan muloqoti

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi va trenerning guruh shug'ullanuvchilari bilan muloqoti

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi va trenerning shug'ullanuvchi bilan muloqoti orqali jamoa bilan muloqoti

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi va trenerning jamoa bilan muloqoti orqali shug'ullanuvchi bilan muloqoti

Pedagogik muloqot boshqaruvda ruhiy-psixologik ta'sir kuchiga ega. Shu sababli uni tashkil etishda muloqot jarayonining ijobiy bo'lishini ta'minlash pedagogning zimmasiga katta mas'uliyatni yuklaydi. Agarda to'g'ri tashkil etilgan pedagogik muloqot talabada qo'ruqning yuzaga kelishi, ishonchsizlikning tug'ilishi, diqqat, xotira va ish qobiliyatining susayishi, nutq me'yorining buzilishi kabilarga sabab bo'lsa, aksincha, nazariy-pedagogik va amaliy jihatdan to'g'ri tashkil etilgan muloqot yuqoridagi holatlarning aksini keltirib chiqaradi. Natijada shug'ullanuvchida o'qishga va mustaqil o'rganishga, fikrlashga bo'lgan qiziqish ortadi.

Ta'lim jarayonida o'qitish rejasini tuzishning har bosqichida o'qituvchining boshqaruv harakatlarini amalga oshirish ham muhimdir. Avvalo o'quv jarayonini boshqarishda jismoniy tarbiya o'qituvchisi tomonidan maqsadning belgilanishi va bajarilishi asosiy mezon sanaladi.

Maqsadni belgilash - didaktik vazifalarni aniqlash, o'quv natijalarini shakllantirish. Bu pedagogik faoliyatni asosiy omili bo'lib, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining birgalikdagi faoliyati harakatini umumiy natijaga yo'naltiradi.

O'qituvchi o'quvchi - talabaning bilish faoliyatlarini tashkil qilish maqsadida o'quv ishlarini olib borar ekan ta'lim jarayoni, ya'ni bilim berish orqali uch maqsadni hal qilishi kerak. Bu maqsadlar o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatini birlashtiradi.

1. Ta'limiy maqsad - o'quv materiallarining mazmunini bilish, ya'ni ushbu fanga tegishli ilmiy bilimlarni o'zlashtirish va amaliyotga tadbiq qila olishdir.

2. Tarbiyaviy maqsad - fanni o'zlashtirish orqali undagi g'oyalar, dunyoqarashlar ta'sirida o'zining shaxsiy sifatlarini shakllantirishdir.

3. Rivojlantiruvchi maqsad - ta'lim jarayoni ta'sirida shaxsning bilish qobiliyatini, o'qishga, mehnatga bo'lgan munosabatini rivojlantirishdan iborat. Bu maqsadlarni amalga oshirish natijasida o'quvchida mustaqil ishlash iste'dodi paydo bo'ladi, ongda ma'lum o'zgarishlar sodir bo'ladi. Bu jarayonni guruhlariga ajratganimizda quyidagi bosqichlarni ko'ramiz.

Birinchi bosqich

O'quv materiallarini idrok qilishdan iborat. Bunda o'quvchi ta'limning mazmuni bilan tanishib, o'zining bilish vazifalari nimalardan iborat ekanligini tushunib oladi. Bunda sezgi, idrok, tasavvur kabi jarayonlar faol ishtirok etadi. Bu bosqich asosan kishining yoshlik va o'smirlik davriga mansubdir.

Ikkinchi bosqich

O'quvchilar o'quv materiallarini tushunib oladilar, uning mohiyatini tushunib etadilar. Natijada ularda yangi bilimlar paydo bo'ladi. Buning uchun ular analiz, sintez, taqqoslash hulosa chiqarishdan foydalaniladilar. Bu bilish bosqichi kishining voyaga etgan davriga to'g'ri keladi.

Uchinchi bosqich

Yangi bilimlar, mashqlar, mustaqil ishlar, o'qituvchining qo'shimcha izohlari orqali izohlanadi. O'quvchilar o'zlashtirib olgan bilimlarini amaliyotga tadbiq etadilar. Bunday bilish bosqichini kishi voyaga etganda "yetuklik yoshi"da egallashi mumkin.

Bu bosqichlarni har birida o'ziga hos bilim egallash va amaliy harakatlarning usul va uslublari mavjud. Bularni bilish orqali o'qituvchi ta'lim tarbiya jarayonini samarali boshqarishi mumkin. Shuning uchun o'quv jarayonining hamma bosqichlarida o'qituvchi yetakchilik va boshqaruvchilik rolini o'ynaydi.

Yuqoridagi fikrlardan xulosa chiqaradigan bo'lsak, o'qitish jarayoni bilish faoliyatini muhim tarmog'i sifatida qator vazifalarni bajaradi. Ya'ni:

- o'quvchi va talabalarda bilim, ko'nikma malakalarni hosil qiladi;
- ularning dunyo qarashini o'stiradi;
- yoshlarning o'qimishli, madaniyatli, tarbiyali bo'lib yetishishlariga qobiliyat va iste'dodlarini o'stirishga erishiladi.

Xullas, o'qituvchi keng ko'lamdagi didaktik bilimlarga, pedagogik mahoratga ega bo'lishi lozim. Shundagina u zamon talabi darajasida ta'lim jarayonini tashkil qiladi va boshqaradi.

Tashxis - ta'lim oluvchilar xususiyatlarini va mavjud moddiy - texnik imkoniyatlarni o'rganish. Bu maqsadni to'g'rilash zarurligiga va ularga erishish vositalarini tanlashga imkon beradi.

Bashorat qilish - o'rnatilgan vaqt ichida mavjud sharoitlarda pedagogik va o'quv faoliyati natijalarini oldindan ko'rish.

Loyihalash - oldindagi faoliyat modelini tuzish, mavjud sharoitlarda o'rnatilgan vaqt mobaynida yo'l va vositalarni tanlash uchun, maqsadga erishish bosqichlarini ajratish, ular uchun alohida vazifalarni shakllantirish, o'quv axboroti va qaytar aloqani yetkazish vositasi va yo'llarini aniqlash. Tashxis, bashorat qilish va loyihalash rejani ishlab chiqish uchun asos hisoblanadi.

Rejalashtirish - oldindagi o'zaro bog'liq pedagogik va o'quv faoliyatining rejasini ishlab chiqishdan iborat bo'ladi. U texnologik xarita ko'rinishida rasmiylashtiriladi.

Tashkillashtirish - ta'lim beruvchi tomonidan talabalarni belgilangan ishga jalb qilish, belgilangan maqsadga erishishda ular bilan hamkorlik qilish.

Axborotli ta'minlash - o'quv axboroti va qaytar aloqani yetkazib berishning

yo'l va vositalarini amalga oshirish. Bunda yig'ilgan axborot jarayonining borishini tezkorlikda o'zgartirishni, ta'sir ko'rsatadigan rag'batlantiruvchi omillarni, samarali vositalarni kiritishga imkon beradi.

Nazorat, baholash va o'zgartirish kiritish - rivojlanish jarayoniga ta'sir ko'rsatadigan rag'batlantiruvchi omillarni yaratish, pedagogik ta'sir etish ob'ekti o'zgarishini muvofiqlash.

Tugallangan jarayon tahlili- samarasizlikni, ularni paydo bo'lish sababini aniqlash, kelgusi takror ishlab chiqiladigan davrda unga yo'l qo'ymaslik choralarini aniqlash.

9.2.Jismoniy tarbiya va sport sohasida boshqaruv uslublari.

Yurtimizda jismoniy tarbiya va sportni ommalashtirish, aholi, ayniqsa, yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish uchun zarur shart-sharoitlar va infratuzilmani yaratish, mamlakatning xalqaro sport maydonlarida munosib ishtirok etishini ta'minlash borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Boshqaruv uslublari.

Sermahsul pedagogi muloqot mezonlaridan biri – bu o'quv guruhida qulay ruhiy muhitni yaratish, ma'lum bir shaxslararo munosabatlarni shakllantirishdir. O'quv guruhidagi shaxslararo munosabatlar haqiqatdan ham pedagog tomonidan maqsadli ravishda shakllantirilishi kerak. Bunda ma'lum bir, ya'ni yuqori pog'onalarda jamoaning o'z-o'zini rivojlantirishi ularning asosiy manbayi bo'ladi. Lekin boshlang'ich bosqichlarda shaxslararo munosabatlarni yuqori darajada shakllantirishda pedagog markaziy o'rinlardan birini egallaydi.

Rahbarlik qilish uslubining tasnifi kiritilgan bo'lib, bu tasnif hozirgi kunda ham qo'llanilib keladi, ya'ni: pedagogik muloqotda uchta usul mavjud:

- 1)avtoretar
- 2)demokratik
- 3)liberal (befarqlik)

Avtoretar uslubga qattiqqo'llik bilan boshqarish va har tomonlama qattiq nazarga olish xos bo'lib, u quyidagilarda aks etadi, o'qituvchi ko'proq buyruq ohangida so'z yuritadi, keskin tanbehlar beradi, shuningdek ba'zi bir qatnashchilar sha'niga betakalluf tanbehlar bildiradi, boshqalarni esa sababsiz, asoslanmagan holda haddan ortiq maqtab yuboradi. Avtoretar o'qituvchi nafaqat faoliyat va vazifalarning umumiy maqsadidni belgilab beradi, balki kim bilan kim ishlashini o'zi tanlangan holda ularni bajarish usullarini ko'rsatib beradi. Vazifalar va ularni bajarish usullari bosqichma – bosqich o'qituvchi tomonidan beriladi.

Demokratik uslubda shaxs emas, balki faktlar baholanadi. Demokratik uslubning eng asosiy xususiyati – bu oldinda turgan ishning borishi va uning tashkil qilinishini guruh tomonidan faol muhokama qilishidir. Natijada, ishtirokchilarda o'ziga bo'lgan ishonch hissiyoti rivojlanadi, o'z-o'zini boshqarish rag'batlantiriladi.

Bunday uslubda guruhda muloqotga kirishish va bir biri bilan o‘zaro ishonchli munosabatda bo‘lishi ortadi.

Rahbarlikning liberal (befarqlik) uslubining asosiy xususiyati shundan iboratki, pedagog bo‘lib o‘tayotgan jarayonlarga ma’sul bo‘lishdan deyarli chetda, ya’ni ularga befarq. Tajribalardan ayonki eng yomon boshqaruv uslubi – bu liberal (befarqlik) uslubidir. Buning ustiga ish jarayoni sust kechib, kam ish bajariladi.

Avtorital uslubda tadqiqotchi ishtirokchilarning o‘zaro munosabatlarida dushmanlik alomatlarining namoyon bo‘lganligini ta’kidlaydi.

Demokratik uslubning samarli bo‘lib, guruh qatnashchilari ishga jonli qiziqishni, faoliyatga nisbatan ichki ijobiy motivatsiyani namoyon qiladilar.

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar.

Pedagogik bilimdonlik, pedagogik odob, pedagogik qobiliyat, pedagogik muloqot madaniyati, pedagogik relaksatsiya, kommunikativ ta’sir ko‘rsatish qobiliyati, pedagogik takt, nutq texnikasi, pedagogik texnikaning tarkibiy qismlari, pedagogik tajriba, pedagogik ijodkorlik, pedagogik madaniyat, avtoretar uslub, demokratik uslub, liberal uslub, boshqaruv, pedagogik boshqaruv.

Nazorat savollari:

1. Boshqaruv nazariyasi nima?
2. Jismoniy tarbiya va sport sohasida boshqaruv uslublari.
3. Boshqaruv uslublari.
4. Pedagogik bilimdonlik nima?
5. Pedagogik odob nima?
6. Pedagogik qobiliyat nima?
7. Pedagogik muloqot madaniyati nima?
8. Pedagogik relaksatsiya nima?
9. Kommunikativ ta’sir ko‘rsatish qobiliyati nima?
10. Pedagogik takt nima?
11. Nutq texnikasi nima?
12. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlari.
13. Pedagogik tajriba nima?
14. Pedagogik ijodkorlik nima?
15. Pedagogik madaniyat nima?